

In het noorden van Overschie ligt de historische buitenplaats De Tempel, bij velen wellicht beter bekend als 'de villa met de drie liggende beelden in de voortuin'. De geschiedenis van dit rijksmonument gaat meer dan vijf eeuwen terug. In de loop der tijden is het landgoed vaak van eigenaar gewisseld en is er veel aan veranderd. Zo is de tuin op initiatief van de familie Criellaert in de 19e eeuw verfraaid met een landschappelijke parkaanleg.¹ Een andere grote wijziging is in 1937 uitgevoerd in opdracht van de heer Van Beek, namelijk het vervangen van de oorspronkelijke villa door een nieuw woonhuis. Maar deze eigenaren hebben nog meer historische sporen op het landgoed nagelaten, namelijk meerdere monumentale bruggen en hekken.

Hiernaast: De huidige ijzeren brug aan de noordwestzijde van het park, met detail van de huidige ijzeren brug. De detaillering is simpeler dan bij de oorspronkelijke, houten brug.

Generaties over bruggen

De bruggengeschiedenis van De Tempel ontdekt dankzij de tuinmangeschiedenis

Bouwhistorisch onderzoek
Sinds 1947 is De Tempel eigendom van de gemeente Rotterdam. Deze wenst de op dit moment antikraak bewoonde villa een nieuwe bestemming te geven en het park na een grondige opknappbeurt dagelijks open te stellen voor publiek. In het meerjarenplan zal niet alleen de begroeiing worden aangepakt, maar zullen tevens de monumentale hekken en bruggen worden hersteld. Daarom is behalve een tuinhistorisch onderzoek ook een bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Hierbij is onderzocht welke hekken en bruggen (of onderdelen daarvan) nog origineel zijn en dus met zorg gerestaureerd moeten worden.

De tuinmangeschiedenis
Tijdens het onderzoek is een bijzondere informatiebron ontdekt via een krantenartikel uit 1936. Hierin wordt de krasse tuinbaas van het landgoed genoemd, die zojuist op zéér respectabele leeftijd met pensioen is gegaan: 'De tuinbaas, de heer J. de Kruyf, die thans 83 jaar is en 46 jaar op De Tempel heeft

gewerkt, wordt door mej. Suermondt gepensioneerd, evenals de tuinknecht, die al zoo lang in het tuinhuis woont. De laatste 23 jaar woonde de tuinbaas met zijn dochter in een vleugel van het buitenhuis om alles met behulp van een werkster keurig in orde te houden. Maar nu kan de heer De Kruyf gaan

rusten. Hij zal nu niet meer naar den tuin hoeven om te kijken, al is hij nog rechter van lijf en leden dan het huis.² Door slim speurwerk is vervolgens via het voormalige metaalbewerkingsbedrijf van de familie De Kruyf in Overschie de kleinzoon van de tuinbaas getraceerd. Hij

Boven: De Tempel met de liggende beelden in de voortuin.

Linkerpagina: De brug aan de noordwestzijde van het park vóór 1936. Op de foto staat mevrouw Warmenhoven, de werkster die in het krantenartikel genoemd wordt, met detail van de brug vóór 1936, waarop typische houtdetails te zien zijn.

blijkt net als zijn grootvader Jan de Kruyf te heten (de spelwijze met een 'y' in het artikel bleek onjuist). Het toeval wil dat zijn vader, oftewel de zoon van de tuinbaas, een ijverige hobbyfotograaf was, die zijn passie flink heeft uitgeleefd op De Tempel. Hierdoor beschikt kleinzoon De Kruyf over een prachtige verzameling historische foto's van De Tempel, en op sommige daarvan staan ook de monumentale bruggen en hekken!

Bruggen uit welke eeuw?

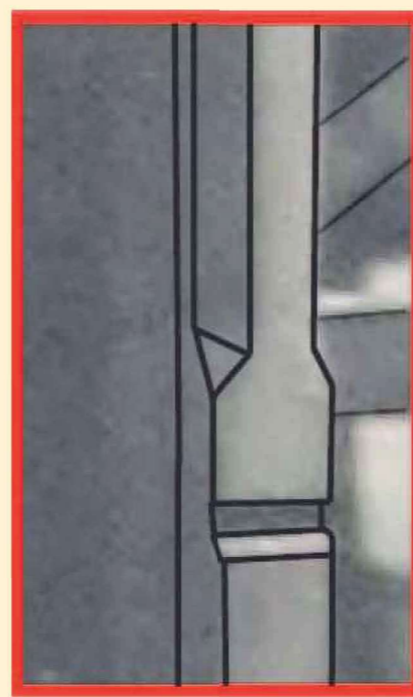
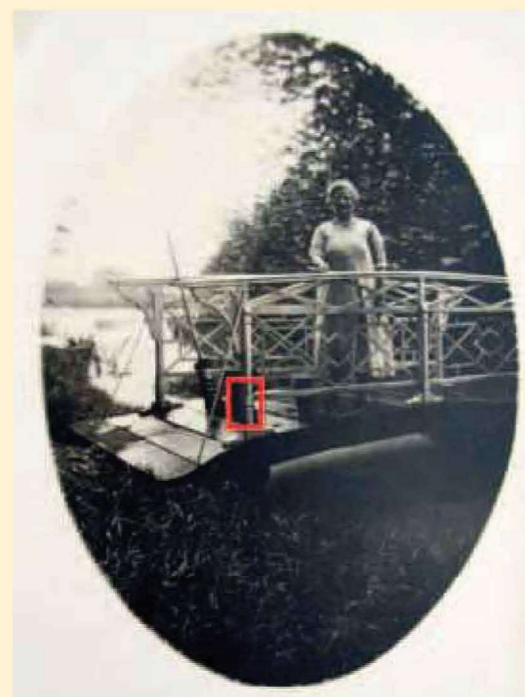
Dankzij deze foto's is een mysterie rondom de leeftijd van twee bruggen aan de noordwestzijde van het park opgelost. De vormgeving van deze bruggen leek negentiende-eeuws te zijn en inderdaad was in het Rotterdamse stadsarchief een foto uit 1893 aanwezig waarop er één op de achtergrond te zien was. Echter, volgens mevrouw Van Beek-Merkelbach, die van 1936 tot 1947 op De Tempel woonde, zouden deze bruggen helemaal niet uit de negentiende eeuw stammen, maar daar pas in 1940 zijn geplaatst.³ Een foto van vóór 1936

van een van deze bruggen van de heer De Kruyf bood de oplossing voor deze paradoxale gegevens. De gefotografeerde brug bleek er namelijk nèt niet hetzelfde uit te zien als de huidige brug. Zo had de brug op de foto detailleringen die typisch zijn voor houten onderdelen, terwijl die bij de huidige brug, die van ijzer is, ontbreken. De conclusie was eenvoudig: de huidige bruggen zijn niet die op de

historische foto's staan, maar zijn uit 1940 daterende, sterk gelijkende ijzeren replica's van negentiende-eeuwse houten voorgangers. Overigens betekent dit niet dat de huidige bruggen niet belangrijk zouden zijn. Het zijn cultuurhistorisch waardevolle objecten, omdat ze een bijzonder onderdeel vormen van de grootschalige aanpassingen die in de jaren 1936-1947 door de heer Van Beek op De Tempel zijn aangebracht.

De takkenbrug

Bij een andere brug hebben de foto's geholpen om het oorspronkelijke beeld te achterhalen. Het gaat hier om de verdwenen rustieke takkenbrug, die helemaal achter in het park lag. Op een vroeg twintigste-eeuwse foto van deze brug is onder andere de moeder van de huidige

Rechts: De oorspronkelijke hoge takkenbrug.

Het moestuinhek had in de tijd van tuinbaas De Kruijf nog stijlen met cilinder- en druppelvormen.

Het moestuinhek heeft tegenwoordig slanke rechte stijlen.

De letters 'DE TEMPEL' op de toegangshekken zijn momenteel wit geverfd.

Alle historische foto's zijn afkomstig van de familie De Kruijf. De foto's van de huidige situatie zijn gemaakt door de auteur.

heer De Kruijf te zien, alsook zijn tante (de in het krantenartikel genoemde dochter van de tuinbaas). In een bootje varen ze onder de oorspronkelijke, hoge takkenbrug door. Deze takkenbrug is in de loop van de twintigste eeuw vervangen door een andere, lagere takkenbrug en recent helaas zelfs ingewisseld voor een weinigzeggende houten brug. De gemeente wil in het meerjarenplan een nieuwe, eigentijdse brug aanleggen, die wel geïnspi-

kelijke stijlen van hout en zijn ze tussen 1947 en 1968 vervangen door de huidige ijzeren stijlen. De gemeente beraadt zich nog of ze in het herstelplan de oorspronkelijke stijlen zal reconstrueren.

De toegangshekken

Bij de toegangshekken van het landgoed werd de datering niet gevonden op de foto's, maar in het stadsarchief. Deze gietijzeren hekken hebben een specifieke histori-

de witte verflaag voorzichtig is weggekrabd, heeft dit inderdaad bevestigd. Omdat de gemeente in principe van plan is alle historische kleuren van de bruggen en hekken te herstellen, zullen deze letters de bezoekers in de toekomst hopelijk weer tegemoet schitteren!

Bezoek De Tempel

Helaas is dit artikel te kort om alle informatie te bespreken die mede dankzij de foto's van de familie De Kruijf naar voren is gekomen. Breng dus vooral een bezoek aan De Tempel en bekijk zelf de historische gelaagdheid van het landgoed. Zo wordt een wandeling door het mooie park een romantische reis door de tijd.

Het park is dagelijks geopend van zonsopgang tot zonsondergang.

Jacqueline de Graauw

reerd zal zijn door de takkenbruggen. Het idee is om zo een nieuwe laag toe te voegen aan de in de loop der tijd ontstane bruggencollectie van De Tempel.

Het moestuinhek

Ook bij de monumentale hekken leverden de foto's nuttige informatie. Zo werd tot voor kort gedacht dat het gehele moestuinhek uit het begin van de twintigste eeuw dateerde. Op een foto waarop de oude tuinbaas zelf voor dit hek staat zien we echter dat de stijlen oorspronkelijk niet bestonden uit slanke rechte kolommen, maar uit verschillende op elkaar geplaatste cilinder- en druppelvormen. Vermoedelijk waren deze oorspron-

sche huisnummering, bestaande uit een ingegoten letter 'B' op de linker kolom en een nummer op de rechter kolom. In het archief werd duidelijk dat deze manier van nummeren in Overschie alleen gebruikt is tussen 1859 en 1920. De hekken moeten dus wel uit deze periode stammen en zijn waarschijnlijk geplaatst tijdens de grootschalige verbouwingen aan het park door de familie Criellaert in de jaren 1870-1880.

Toevallig heeft een kleurenfoto van de familie De Kruijf nog wel duidelijk gemaakt dat de letters 'DE TEMPEL' van deze hekken vroeger niet wit, maar goud geverfd waren. Het verkennend kleurhistorisch onderzoek, waarbij een stukje van

Noten

¹ SB4, *Tuinhistorisch onderzoek & waardering De Tempel & Nieuw Rhodenrijs te Overschie*, 2015.

² *In den tuin van de Tempel*, *Rotterdamsch Nieuwsblad*, 23 sept. 1936.

³ R. v. Immerseel, *Historisch onderzoek De Tempel*, 1998.

In Midden-Delfkrant nr. 143, maart 2011 stond een algemeen artikel over buitenplaats De Tempel, door Frits van Ooststroom.

Ir. Jacqueline de Graauw heeft een bureau voor bouwhistorisch onderzoek en monumentenadvies (www.BureauBouwtijd.nl). In opdracht van de gemeente Rotterdam heeft zij het bouwhistorisch en kleurhistorisch onderzoek van de monumentale bruggen en hekken van De Tempel uitgevoerd.